

Jonassaken

I 1678 drepte den da 12 år gamle gutten Jonas Arnesen gutten Ole Nilsen, da 14 år, med kniv. Deler av rettsoppgjøret er bevart i tingbøker fra årene etter. De kaster lys på hva som skjedde, og også på hvordan man på slutten av 1600-tallet så på slike handlinger, og også straffet dem.

At barn og ungdom dreper andre barn og ungdom skjer også i dag. Dette undervisningsopplegget skal stimulere til refleksjon om hvordan samfunnet har endret syn på straff. Det skal også utforske hvorfor slike hendelser kan skje, både i fortiden og i dag, og slik legge til rette for utvikling av historiebevissthet og historisk empati.

Nedenfor følger de tre innførslene i Tingboken som er bevart. De formidles først som referat, så som modernisert versjon av originalteksten, så i transkripsjon av originalteksten. Dette er gjort for at elevene skal ha mulighet til å oppleve originalkilden, og også se hvordan språket har forandret seg.

Første bevarte innførsel i Tingboken

Referat av teksten i kilden

Tirsdag 1. juli 1679 ble det holdt Rådstue med predident Christian Stockflet, borgemester Fredrich Bremer, Rådmennene Jacob Dirichsen og Christer Aschildsen og lagrettemenn til følgende drapssak:

Gutten Jonas Anderssen (12 år) drepte 14 år gamle Ole Nielssen med en Kniv i Vatterland (saken er fra året før, og ankes til Rådstuen). Saken ankes fordi Jonas Anderssen er umyndig (myndighet er 15/16 år avhengig av lovbruddet eller om vedkommende stiller som vitne). Derfor stevnes forelderene Anders Anderssen og Turi (Thyri) Christensdatter som ansvarlig for guttens handlinger (ikke uvanlig). Jonas Anderssen skal da løpt ut i Apotekerens hage for å gjemme seg etter "ulykken". Han har erkjent straffeskyld og forklart hendelsen. Verken foreldre til gutten eller til den avdøde møtte opp og saken ble derfor utsatt og byfogden bes følge den opp

Modernisert versjon av teksten i kilden

Tirsdag 1 juli 1679, fra Tingboken i Christiania

En gutt ved navn Jonas Andersen som i mars fylte 12 år gammel, stakk i hjel en gutt på omkring 14 år, som het Ole Nilsen på Vaterland den 26. mai i år klokken fire på ettermiddagen. Han fikk opplest sin kjennelse i denne saken den 2. juni i fjor av byfogd Sr. Kristen Kristensen. Siden saken dreier seg om en umyndig drapsmann har byfogden innsendt saken til Sr. President borgermester. Dessuten bør hans foreldre Anders Andersen og Turid Kristensdatter ikke lenger aksepteres i menigheten fordi de ikke har oppdratt barnet sitt slik de burde. Etter at sakens omstendigheter var beskrevet for ham, ble han eksaminert og vil ikke vedstå beskrivelsen, men har ytterligere forklart at han hadde kniven dratt fram før Ole Nilsen falt over den/ham. Og han løp til Apotekerens hage for å gjemme seg for den ulykke han hadde forårsaket. Han forklarte seg videre. Da ettersom verken drapsmannens foreldre eller foreldrene til den drepte var til stede, vil denne sak gå videre til Staten til videre forrettelse. Og i mellomtiden vil prestene undervise ham i hans barnelærdom og salighets sak.

Fulltranskribert versjon av kilden

Original: Christiania rådstuerett, SAO/A-11132/F/Fa/L0012: Justisprotokoll, 1679, Fol 9a-9b.

Brukslenke: <https://media.digitalarkivet.no/view/40029/10>

En dreng ved Naffn Jomas Anderssen Som ins Martis

Var 12 aar gammel, Huilchen Nest affvigte 26 May

Klochen fire effter middag med en kniff haffuer

I hiel stuchet en dreng Ungefer 14 aar gamel

ved Naffn Ole Nielssen udi Vatterland, och

bleff for han /: oplest byefogden Sr Chrsten

Christensen han findelse udi denne Sag dat:

den=2 Juni Nest affvigte, hvorudi hand ind finde-

Sagen for hanss offuerdome Sr præsid borger-

mester och Radd efftersom det ere en drabs

Sag och draberen U=myndig, Item at hanss for

ældre Anders Anderssen och Tyri Christensdaatter

iche bør a Tollereris her i meeningheden formeedels

di ej haffe optugted deris barn som did

Sig burde och effter at Samme beschriffuelsse
Var oplest bef hand Examineret och iche
allene ved staad for beschriffuelsse ???? ved
yde meere forclarede at hand haffde kniffuen ud=
dragen før end Olle Nielssen Som faldt kun
til han /: och det at hand løb Appotecherens
hauge gjorde hand i mening at gieme Sig
aff Veye for den Vlyche som hand haffde
giordt, med Videre hanss til st?? och goed
forclaring her udinden, Da efftersom huercen
draberens forældre eller den dødes forældre er
møt, er denne Sag opset indtil byefogden med
Rigens Citation lader fordre Sagen i Retten
och imidlertid præsterne han/: at undervise udi hans
børne lærdom och salligheds sag.

Andre bevarte innførsel i Tingboken

Referat av teksten i kilden

*3. August 1679. Ny president: Lauritz Jacobssen. Samme borgemester. Rådmann:
Niels Bertelssen.*

*Jonas Anderssen har fylt 13 år i mars, saken kommer opp i Rådstuen igjen. Førrige sak
oppleses, dat. 2. juni 1679. Saken er til nærmere betenkning og endelig domsslutning
oppsatt til i dag = 8 dager.*

Modernisert versjon av teksten i kilden

Jonas Andersen, en gutt som i mars var 13 år gammel og førrige år med en
kniv har ihjelstukket en gutt ved navn Ole Nilsen, som var 14 år gammel,
ble nå fremstilt for retten og fikk byfogdens beskrivelse og undersøkelse for
magistraten 2. juni 1679, opplest. Saken tas til nærmere betenkning og blir
oppsatt til dom om åtte dager.

Fulltranskribert versjon av kilden

Original: Christiania rådstuerett, SAO/A-11132/F/Fa/L0013: Justisprotokoll, 1680, s. 23b-24a

Brukslenke: <https://media.digitalarkivet.no/view/40030/25>

Jonas Andrssen en dreng som in Martis var 13 aar
Gamel och forleden aar med en kniff haffuer
i hielstuchen en dreng ved Naffn Olle Nielsse
som Var= 14 aar gammel, bleff nu frem fordret
for Retten och opleest herudinden byefogdens
beschriffuelsse och henfindelsse for Magistraten
dat 2 Juni 1679. Her effter er Sagen
til Nermer betenchning och endelig domsSlut-
ning opset til idag = 8te dag

Tredje bevarte innførsel i Tingboka

Referat

10. August 1680 kommer saken opp på nytt etter at de har brukt tid på å avgjøre dom. Samme president, borgemester og rådmann.

Under byfogden Lars Christensen fremsilte Jonas Anderssen for retten etter å ha stukket ihjel Ole Nielssen. Saken er skrevet ned i protokoller. Saken er nå avsagt. Han dømmes til døden da han fyller 14 år for å være et eksempel til andre ungdom for slik oppførsel og fordi hendelsen er såpass alvorlig at de må følge loven. Det kommer frem at Ole Nilsen skal ha lugget Jonas Andersen og dermed stakk han kniven i brystet hans.

Fulltranskribert (June):

Modernisert versjon av teksten i kilden

Jonas Andersen var ikke eldre enn 12 år og 2 måneder da han begikk drapet på den avdøde Ole Nilsen, og han har nå sittet 1 ½ år i fengsel og er på sitt fjortende år. Ut ifra hans egen forklaring så skjedde drapet fordi han ville hevne seg på Ole Nilsen som dro ham i håret. Jonas dro opp sin kniv og stakk Ole i brystet så han døde på stedet. Jonas forlot åstedet for å gjemme seg og han prøvde å skjule kniven. Derfor kan vi ikke se at han har handlet i vanvare eller i uvitenhet, siden han visste hva han hadde gjort, og at det var galt. Derfor finnes det ingen tilgivelse i de kristelige lover som kan befri ham fra hans gjerninger, selv om han er ung.

Jonas Andersen må derfor miste sitt liv på grunn av denne handlingen, for å gi et eksempel slik at andre sådanne ungdommer ikke gjør lignende ting. Begge foreldrene Anders Andersen og Turi Kristensdatter, har ved å gi sitt barn en ond oppdragelse, stor skyld i hendelsen. De burde derfor straffes på grunn av sitt barns onde gjerning, og irttesettes. Men faren er militær og kan derfor ikke straffes. Saken oversendes til de militære domstoler.

Fulltranskribert versjon av kilden

Original: Christiania rådstuerett, SAO/A-11132/F/Fa/L0013: Justisprotokoll, 1680 Fol 25a-b.

Brukslenke: <https://media.digitalarkivet.no/view/40030/26>

“Draberen Jonas Anderssen icke befindtes aff høyere alder end omtrindt 12 aar och 2 maaneder der han det drab paa den aff døde, Olle Nielsen, begich, dog nu effter 1 1/2 aars fengssel paa Sit 14 aar, Saa befinder Vi dog aff hans egen bekiendelse och til staad

at hans aff ?fred hur [hvor] och for at heffne sig paa bemelte Ole Nilssen for hand holt hannem i haaret haffuer uddraget Sit Kniff, Stuchet hannem i brøstedt Saa han strax døde paa stedet. Och der gierningen var skeed haffuer han vist at undvige. Item for varet Kniffuen huor med drabet bleff giort. Saa vi icke kand see eller erachte at hand haffuer verit saa u-vittig eller vankundig, hand joe visste at haffuer giort ilde, och det hand icke burde, thil mes finder vi ey Noget udi Voris Christelige Lauger som hans: for saadan gierning befrier, om schiønt

iche aff støre Alder end for ermeldt, Huor-for vi hans, for samme begaaende drab ey haffue

kundet befrie. Menss hermed for Ret dømbt och Affsagt. At Jonas Andersen for denne hans gierning bør igien at Miste sit Liff, Andre Saadan Vngdom [Ungdom] til Exempel af affstyre. Belangede forælderne Anders Andersen och Hans Hustrue Turi Christensdatter, da som de ved deris barns onde optuchtyelse, haffuer verit meget Aarsag = Saadan hans onde giernig, Saa de derfor burde straffes, och til Rettesettes. Mens effterudi hand er under Militien och ey under vores dom, haffuer vi ey Noget paa hans persohn kundet kiende, eller dømme, Mens Sagen til det Militairue forum her vist i visse formodning, hand vorder straffet, Andre dess lige til Exempel.”